

**СЕКЦІЯ VI. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ,
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО**

СУСПІЛЬНА НЕБЕЗПЕЧНІСТЬ ЯК ОЗНАКА ЗЛОЧИНУ

*Бабинець З.Ю.,
студентка магістратури факультету
європейського права та правознавства
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Відповідно до ч. 1 ст. 11 Кримінального кодексу (далі – КК) України злочином є передбачене КК суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину.

Суспільна небезпечність є ключовою ознакою поняття злочину, оскільки вона є об'єктивною властивістю злочину, яка показує, що при його вчиненні зачіпаються найбільш важливі, суттєві інтереси особи, суспільства та держави. Їм заподіюється або створюється загроза заподіяння істотної шкоди. Відсутність суспільної небезпечності як матеріальної ознаки злочину означає, що не є злочином дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого КК, однак через малозначність не становить суспільної небезпеки і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі (ч. 2 ст. 11 КК України).

Як відзначає Л.М. Кривоченко, виникнення, зміна, втрата суспільної небезпечності діяння зумовлені об'єктивними закономірностями суспільного розвитку, нерозривним зв'язком з тими соціально-економічними процесами, що відбуваються у суспільстві [1, 74]. Це й справді так. Кримінальне законодавство оголошує злочинними та забороняє під страхом покарання лише ті діяння, котрі заподіюють шкоду інтересам особи, суспільства і держави або створюють загрозу заподіяння такої шкоди. Якщо формально заборонене діяння внаслідок його малозначності не може заподіяти такої шкоди, воно не може й визнаватися злочинним. Таким чином, є усі підстави стверджувати, що суспільна небезпечність є об'єктивною властивістю діяння, вона притаманна йому незалежно від законодавчої оцінки, котра слугує підставою його криміналізації.

Як зазначає В.С. Ковальський, незважаючи на окремі відмінності у доктринальних підходах, науковці однак узгоджені у розумінні суспільної небезпечності як ознаки злочину:

- це здатність заподіювати реальну шкоду праву охоронюваному об'єкту або створювати загрозу заподіяння такої шкоди;

- наявність такої шкоди (реальної або потенційної) оцінюється з позицій усього суспільства, а не конкретного потерпілого. Саме тому небезпечність і називається суспільною;
- шкода є настільки великою, що загрожує основоположним суспільним цінностям, становить для них небезпеку [2, 105].

Заподіювана злочином шкода не завжди конкретизується в кримінальному законодавстві. Більше того, в деяких випадках вчинення злочину практично неможливо сказати, кому саме, яким індивідуально визначеним інтересам та благам заподіяно шкоду. Однак, як відзначає О.В. Єліфанова, це не означає, що такі діяння є нешкідливими: суспільна небезпечність може полягати в дезорганізації існуючого порядку суспільних відносин, порушенні стабільності суспільства в цілому [3, 37].

Ознака суспільної небезпечності може отримувати різне вираження в законодавстві. Одні законодавчі акти (наприклад, КК України, КК Росії, КК Польщі) прямо встановлюють, що злочинним є лише суспільно небезпечне діяння. Інші законодавчі акти можуть досягати цієї ж мети перерахуванням можливих об'єктів посягання, обов'язковою вимогою шкідливості діяння або ж поєднанням цих способів [3, 37].

В КК України суспільна небезпечність як обов'язкова ознака злочину лише називається, її зміст кримінальний закон не розкриває. Однак порівняльний аналіз різних видів правопорушень (адміністративних, дисциплінарних, цивільно-правових та ін.) свідчить про те, що їх суспільна небезпечність значно менша, не рівнозначна суспільній небезпечності злочину. Зрозуміло також, що не однакові за своєю небезпечністю і різні злочини: наприклад, значно різняться між собою посягання проти особи, проти власності, проти громадського порядку тощо. Таким чином, суспільна небезпечність як ознака злочину має оціночний характер.

Варто погодитись з думками В.С. Ковальського, який зазначає, що суспільна небезпечність діяння більш чітко розкривається у зіставленні з такими правовими поняттями, як правовий порядок, громадський порядок тощо, за умови дотримання яких правове життя набуває стабільності, передбачуваності, динамізму. Небезпечне діяння руйнує самі засади правового життя, свавілля окремої особи протистоїть суспільному благу. Оцінка потенційної суспільної небезпечності діяння відбувається в процесі правотворчості, коли законодавець вирішує питання про встановлення чи скасування кримінальної відповідальності за конкретне діяння [2, 106]. Отже, законодавець не вигадує злочин, а досліджуючи життя суспільства, відкриває суспільну небезпечність тих чи інших вчинків людей як об'єктивну реальність (або виходить з припущення, що вона може виникнути), оцінює її характер і масштаб і, насамкінець, приймає

рішення про доцільність протидії їм кримінально-правовими засобами. Тобто певні діяння забороняються тому, що вони суспільно небезпечні, а не стають небезпечними тоді, коли забороняються законодавцем. Оцінка законодавця та його відповідне рішення означають надання суспільно небезпечною діянню властивості забороненого, а порушення заборони – протиправності [4, 226].

Суспільна небезпечність залежить від особливостей об'єктивної сторони злочину, а саме форми злочинного діяння, характеру і тяжкості наслідків, способу, часу, місця, засобів та знарядь вчинення злочину. Наприклад, відкрите викрадення чужого майна (грабіж) є більш суспільно небезпечним злочином, ніж таємне викрадення чужого майна (крадіжка), хоча вказані діяння посягають на один і той самий об'єкт – власність. Такі способи вчинення злочину, як вибух, підпал або ж інший загальнонебезпечний спосіб підвищують суспільну небезпечність злочину і у низці випадків є кваліфікуючими ознаками. Наслідки вчинення злочину – це той злочинний результат, який настає через заподіяння шкоди об'єкту злочину. Це фізичні, матеріальні, етичні та інші втрати, яких зазнають люди, суспільство та держава в результаті вчинення злочину. Їх розмір прямо впливає на ступінь суспільної небезпечності злочину [4, 228].

Суспільна небезпечність має два показники – характер та ступінь. Характер суспільної небезпечності діяння становить її якість. Визначається він суспільною цінністю об'єкта посягання, а також злочинними наслідками, способом вчинення злочину, мотивом і формою вини. Своєю чергою ступінь суспільної небезпечності діяння становить її кількість і визначається, передовсім, способом вчинення злочину та розміром заподіяної шкоди [4, 231].

Характер і ступінь суспільної небезпечності діяння враховуються при вирішенні багатьох кримінально-правових питань, зокрема:

- систематизації злочинів – визначення місця статей, які їх передбачають, у системі кримінального закону;
- відмежування злочинних посягань від діянь, які лише за окремими зовнішніми ознаками схожі зі злочинами (наприклад, необхідна оборона, крайня необхідність тощо);
- відмежування злочинів від інших правопорушень, зокрема адміністративних проступків, цивільно-правових деліктів;
- класифікації злочинів;
- звільнення від кримінальної відповідальності;
- призначення покарання;
- звільнення від покарання та його відбування [2, 107].

Таким чином, підводячи підсумок викладеному вище, слід наголосити на тому, що суспільна небезпечність утворює найважливішу матеріальну ознаку злочину. На підставі суспільної

небезпечності здійснюється криміналізація діянь, відмежування їх від незлочинних правопорушень, класифікація злочинів та диференціація складів злочинів. Відмова від суспільної небезпечності потягнула б за собою й виключення норми про малозначність діяння (ч. 2 ст. 11 КК України), яка має важливе практичне значення, змінила б конструкцію вини та її форм, осудності і неосудності тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник / за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – [4-ге вид., переробл. і допов.]. – Х.: Право, 2010. – 456 с.
2. Українське кримінальне право. Загальна частина: підручник / за ред. В.О. Навроцького. – К.: Юрінком Інтер, 2013. – 712 с.
3. Епифанова Е.В. Общественная опасность как научная категория, законодательная дефиниция: история и современность. – М.: Юрлитинформ, 2012. – 152 с.
4. Кримінальне право. Загальна частина: Підручник / за ред. А.С. Беніцького, В.С. Гуславського, О.О. Дудорова, Б.Г. Розовського. – К.: Істина, 2011. – 1112 с.

Науковий керівник – Ступник Я.В., кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін та міжнародного кримінального права ДВНЗ «Ужгородський національний університет».